

Einyrkjar í stétt endurskoðenda og alþjóðlegir staðlar

Stefán Svavarsson er viðskiptafræðingur

Eins og lesendum er vafalaust flestum kunnugt hafa staðið yfir deilur milli einyrkja í röðum endurskoðenda og Endurskoðendaráðs um framkvæmd gæðaeftirlits sem sagt er að fari fram í samræmi við alþjóðlega staðla um endurskoðun. Ágreiningurinn lýtur fyrst og fremst að því hvort ráðið hafi umboð til þess að láta framkvæma þetta eftirlit á grundvelli gildandi laga og reglna þar sem áhöld eru um gildistöku þeirra. Ennfremur mun ágreiningur vera um það hvernig að eftirlitinu skuli staðið en sýnist hins vegar ekki vera um það hvort eftirlit í einhverri mynd eigi rétt á sér; því eru aðilar máls sammála. Af þessu tilefni langar mig til að leggja orð í belg og ræða þessi mál í víðu samhengi.

Ekki fer á milli mála að starfsumhverfi endurskoðenda hefur breyst mjög á síðustu árum. Í lögum um hlutafélög sem giltu til 1978 var að hafa eina setningu um gerð reikningsskila (!) en nú eru sérlög um viðfangsefnið. Það segir hins vegar ekki nema brot af sögunni því auk þess þurfa sumir rekstraraðilar að fara eftir regluverki/stöðlum sem telur mörg þúsund blaðsíður. Hið sama er að segja um reglur um endurskoðun. Þær voru iðulega áður óskrifaðar hefðir, enda í lögum aðeins vísað í góða endurskoðunarvenju, en nú liggja fyrir í skrifuðum stöðlum ítarleg fyrirmæli um framkvæmdina.

Þessi regluverk eiga fyrst og fremst við gagnvart rekstraraðilum á opinberum verðbréfaþingum og því ekki að sinni ástæða til að eyða fleiri orðum að þeirri framkvæmd. Hins vegar bind ég við það einhverjar vonir að ég fái innan tíðar að fjalla um það á vettvangi félagsins hvernig hinar íslensku og alþjóðlegu endurskoðunarstofur hafa túlkað alþjóðlega staðla um gerð reikningsskila og hvernig þær hafa beitt alþjóðlegum stöðlum um endurskoðun í eftirlitsstörfum sínum fyrir fjármagnsmarkaðinn og samfélagið yfirleitt.

En þá aftur að viðfangsefninu. Um áratugaskeið hefur vinna endurskoðenda fyrst og fremst verið fólgin í því að aðstoða viðskiptavinum sína við að ljúka gerð reikningsskila og skattskila í samræmi við ákvæði laga. Þessi skipan mála er ekki aðeins einkennandi fyrir íslenska endurskoðendur heldur hefur hún að verulegu leyti einnig átt við erlendis, a.m.k. í þjónustu við fyrirtæki utan verðbréfamarkaða. Þversögnin í þessari lýsingu er sú að starfið er kennt við endurskoðun þó að hún sem slík hafi lengst af ekki verið fyrirferðarmikil í starfsemi stéttarinnar. Á þessu hefur þó orðið nokkur breyting hin síðari ár með tilkomu verðbréfamarkaða á Íslandi og vaxandi skilnings á því að endurskoðun getur skipt máli fyrir íslenskt viðskiptalíf og samfélag. Það má einnig orða það þannig að þessi árin standi stétt endurskoðenda á nokkrum tímamótum; eldri vinnubrögð sem áður þóttu góð og gild láta undan fyrir herskara laga, reglna og staðla sem bæði varða afkomu- og efnahagsmælingar og framkvæmd rannsóknarvinnu á efni reikningsskila, þ.e. endurskoðun.

En hvernig var hið gamla og góða verklag? Algengast var að endurskoðendur semdu reikningsskil fyrir skjólstæðinga sína. Það þýddi að þeir voru nánast í hlutverki aðalbókara þess fyrirtækis sem unnið var fyrir. Í því fólst að fylgjast með færslu bókhalds almennt en ekki síst að ganga frá öllum lokafærslum og frágangi reikningsskila sem um leið voru einnig skattskil viðkomandi fyrir-tækis. Þessari bókhaldsvinnu fylgdi að endurskoðandinn gekk úr skugga um að helstu afstemmingar lægju fyrir, svo sem eins og á bankareikningum, lánum, viðskiptakröfum, viðskiptaskuldum og öðrum efnahagsliðum eftir því sem tilefni var til. Ennfremur tók vinnan til þess að fylgjast með að skýrsluskil um sölu- eða virðisaukaskatt og launauppgjör væru í lagi og stemmdu við bækur.

Samhliða þessari vinnu var fylgst með því að rökrænt samhengi væri á milli talna í reikningsskilunum og talna á milli ára. Með öðrum orðum þá fór greiningarvinnan fram samhliða því að reikningsskilin og þar með skattskilin urðu hægt og bítandi til, en án þess að fyrir lægi formleg greining á rekstri og efnahag og öðrum tölulegum upplýsingum.

Sú vinna sem hér hefur verið lýst tók ekki aðeins til smærri viðskiptavina endurskoðenda heldur jafnvel hinna allra stærstu. Og hér gildi einu hvort um var að ræða hlutafélag í almennum rekstri, fyrirtæki í eigu opinberra aðila, sveitasjóði eða rekstur félaga-samtaka ýmis konar. Eðli máls samkvæmt var einhver munur á því hversu ítarlega þessi vinna var; hjá sumum viðskiptavinum var kannski ríkari ástæða til að vera nákvæmari en hjá öðrum og sá stigsmunur leiddi þá til mismunar í áritun endurskoðenda. Í því sambandi skipti ennfremur máli hversu vel meðvitað fyrirtæki voru um þýðingu þess að hafa traust bókhald og innra eftirlit. Þau

fyrirtæki sem lögðu sig fram í þeim efnum voru líklegri til að fá endurskoðunaráritun en þau sem minna lögðu upp úr bókhaldsmálum og skipulagi sem einkenndi traust innra eftirlit.

Það var mat flestra endurskoðenda á þessum tíma að sú uppgjörsvinna, sem hér hefur í stuttu máli verið lýst, hafi falið í sér eiginlega rannsóknarvinnu sem kenna má við endurskoðun. Vinnuskjöl sem endurskoðendur söfnuðu voru aðallega sundurgreining á einstökum liðum í reikningsskilunum og ýmis konar afstemmingar og minnisblöð sem fólu í sér upplýsingar sem menn sáu ástæðu til að varðveita. Jafnvel þótt flest þessara vinnuskjala hafi ekki mátt telja endurskoðunargögn samkvæmt erlendum stöðlum um framkvæmd endurskoðunar þá skapaðist hér hefð fyrir að þessi vinna væri nóg samleg fyrir íslenskt viðskiptaumhverfi; ekkert benti raunar til annars.

Það var sum sé mat endurskoðenda á þessu gamla verklagi að unnt væri að árita reikningsskilin fyrirvaralaust og votta að þau gæfu glögga mynd af rekstri og efnahag, jafnvel þótt frekari vinna færi ekki fram, þ.e. rannsóknarvinnu sem kennd er við eiginlega endurskoðun. Menn töldu ekki ástæðu til þess að safna frekari sönnunum en þeim sem aflað var við bókhalds- og uppgjörsvinnuna. Það var mat manna að efni máls skipti hér meiru en ýmis formsatriði sem um margt einkenna nú gagnasöfnun samkvæmt stöðlum um framkvæmd endurskoðunar. Til dæmis að taka, hví skyldi ekki vera nóg gagnvart vottun bankainnstæðna að hafa sjálfur stemmt af alla bankareikninga og gert allar viðeigandi leiðréttingarfærslur? Menn spyrja gjarnan í þessu samhengi hvort raunveruleg bót felist í aðgerðum sem nú er kveðið á um í stöðlum um endurskoðun og taka m.a. til athugunar á innra eftirliti um meðferð handbærs fjár, sjálfstæðrar staðfestingar á viðskiptastöðu frá viðkomandi fjármálafyrirtæki, og rannsóknar á færslum fyrir og eftir lotunardag.

Vandinn er sá að jafnvel þótt þetta kunni að hafa verið þrýðileg vinna að mörgu leyti þá er framkvæmdin ekki í samræmi við staðla sem nú hefur verið ákveðið með lögum að farið skuli eftir. Þegar ný lög um endurskoðendur tóku gildi í ársbyrjun 2009 var ákveðið að orðið „endurskoðun“ væri aðeins unnt að nota með vísan til alþjóðlegra staðla. Við samþykkt þeirra laga var í engu hugað að því að íslenskt viðskiptaumhverfi hafði skamlaust komist af án þessara staðla um áratugaskeið og samkvæmt því verklagi sem að framan er lýst. Gild ástæða var þó til þess að skerpa á reglum um gerð reikningsskila og framkvæmd endurskoðunar hjá fyrirtækjum þar sem almannahagsmuna verður að gæta, svo sem eins og hjá fyrirtækjum á verðbréfaþingum og fyrirtækjum sem mynda innviði íslensks fjármálalífs. Það er svo sjálfstætt athugunarefni hvernig til hefur tekist í því efni.

Hitt hefur ekki fengið nægilega umfjöllun en það er að ýmis önnur fyrirtæki, stofnanir og félagasamtök hafa í gegnum tíðina kallað eftir einhvers konar eftirliti. Það hafa veitt bæði stærri og smærri endurskoðunarstofur og þá aðallega með skírskotun í þá tegund vinnu sem að framan var lýst. Nú bregður hins vegar svo við að stærri stofur túlka hin nýsettu lagafyrirmæli á þá lund að þessa vinnu sé ekki unnt að vinna nema í samræmi við alþjóðlega staðla um framkvæmd endurskoðunar, jafnvel þótt með þeim stöðlum hafi ekki staðið til að verja hagsmuni smærri og miðlungi stórra rekstraraðila. Minni stofurnar hafa hins vegar haldið sínu striki og veitt umbeðna þjónustu með skírskotun í góða endurskoðunarvenju, eins og hún var í eina tíð skilgreind. Afleiðingin af þessu er sú að kostnaður við þessa vinnu hefur aukist til mikilla muna hjá stærri stofunum, án þess að kaupendur þjónustunnar sjái nokkurn mun í notagildi vinnunnar fyrir sig. Það hefur annaðhvort leitt til þess að stofunum hefur verið sagt upp og leitað er til smærri endurskoðunarstofa eða að boðið er upp á þjónustu sem ekki kallar á endurskoðun.

Þetta er ekki gott ástand og miður að ekki skuli fyrirfram hafa verið hugað að stöðu endurskoðunarþjónustu fyrir íslenskt viðskiptaumhverfi áður en ný lög voru sett. Vafalaust þurfti að lögleiða erlendar tilskipanir en það girti ekki fyrir að hugað væri að þörfum íslensks viðskiptalífs¹. Afleiðingar þessa birtast m.a. í ágreiningi um það hvernig endurskoðun skuli framkvæmd. Endurskoðendur á smærri stofum hafa hafnað eftirliti Endurskoðendaráðs sem að sögn fer fram til að skera úr um hvort unnið sé í samræmi við alþjóðlega staðla. Ágreiningurinn birtist einnig í því formi að óskað hefur verið eftir því að rannsókn Endurskoðendaráðs verði tekin til skoðunar hjá Umboðsmanni alþingis.

Í þessu sambandi þykir rétt að áréttast að ágreiningur um málið er ekki aðeins um það hvort alþjóðlegir staðlar hafa tekið formlega gildi, þrátt fyrir að gildistaka laganna hafi verið ársbyrjun 2009, heldur einnig að hinu hvort endurskoðun með gamla laginu, með einhverjum breytingum þó, geti ekki rúmast innan hinna alþjóðlegra staðla. Fyrirnefnda atriðið varðar það álitaefni hvort alþjóðlegir staðlar sem ekki hafa verið þýddir með formlegum hætti á íslensku geti tekið gildi fyrr en því verki er lokið með sómasamlegum hætti². Miklu varðar að vel takist til í því efni og nauðsynlegt að þýðendur hafi ekki aðeins góða faglega þekkingu heldur góða tilfinningu fyrir ensku máli sem er frummálið í hvoru tveggja staðlasmíðinni, þ.e. um gerð reikningsskila og framkvæmd endur-

1. Því hefur verið haldið fram í mín eyru að það hafi ekki verið tilviljun að engir fulltrúar smærri stofa, t.d. frá AUME, áttu sæti í vinnuhópnum sem útbjó frumvarpið sem varð að lögum um endurskoðendur.
2. Svona er til orða tekið þar sem þýðing að mati undirritaðs á alþjóðlegum stöðlum um gerð reikningsskila sem og þýðing á siðareglum fyrir endurskoðendur er ekki gallalaust verk.

skoðunar. Talsverð áhöld sýnast vera um það hvort staðlarnir hafa tekið gildi og hefur í því sambandi sérstaklega verið vísað til nefndar sem skilaði álit um endurskoðendur. Þó að sú skýrsla sé ekki gallalaus hefur hún samt hvergi nærri fengið þá umfjöllun sem hún á skilið hjá félagsskap endurskoðenda eða öðrum aðilum sem ættu að láta málið sig varða. Hér eru ekki efni til að ræða þetta fyrrnefnda ágreiningsatriði frekar en bundnar við það vonir að Umboðsmaður alþingis skeri úr um málið. Þess í stað skal orðum beint að hinu ágreiningsefninu sem lýtur að hvort hið gamla verklag geti rúmast innan fyrirmæla laga að óbreyttu og þá enn fremur að framkvæmd á gæðaeftirliti sem fram fer á vegum Endurskoðendaráðs.

Endurskoðun hefur ekki tilgang í sjálfu sér. Hana er aldrei unnt að skilja frá viðfangsefninu sem endurskoðunin beinist að, þ.e. reikningsskilum. Með hliðsjón af því er ljóst að mat á rannsóknarvinnu verður ávallt að skoða með hliðsjón af þeim reikningsskilum sem eru til skoðunar hverju sinni. Framkvæmd gæðaeftirlits hlýtur því fyrst og fremst að taka mið af því sem reikningsskilin sýna. Eftirlitsaðilar hljóta því að spyrja með hliðsjón af stöðlum hvaða rannsóknaraðferðir eru við hæfi með vísan til efniviðar reikningsskilanna og hvernig þeim skyldi beitt. Hitt sýnist ekki skynsamleg nálgun að hefja leikinn með staðlasettið og spyrja þann sem sætir rannsókn hvernig hann uppfyllti tiltekna staðla og athygli aldrei beint að viðfangsefninu sjálfu, þ.e. reikningsskilunum.

Snúi eftirlitsaðilar þessu á haus sýnist möguleiki á því að reikningsskilin séu röng þrátt fyrir að vinnuskjöl standist samanburð við staðla um endurskoðun. Og hið gagnstæða sýnist líka geta átt við að reikningsskilin séu rétt og í samræmi við lög/staðla um gerð þeirra en endurskoðunarvinnan ekki. Því er þetta nefnt að upplýsingar hafa borist um að vinnan hafi á stundum farið fram með þessum hætti. Eftirfarandi dæmi eru að einhverju leyti til skýringar.

Samkvæmt hinum alþjóðlegu stöðlum eru gerðar ríkar formkröfur og stundum án mikillar yfirvegunar, þ.e. ekki var skoðað hvort þær eigi alls staðar við. Til að mynda er gert ráð fyrir að endurskoðendur komi fyrir í vinnuskjöllum sínum undirrituðu staðfestingarbréfi stjórnenda. Þetta bréf á uppruna sinn í Bandaríkjunum og hefur þar verið hluti af skjölum sem endurskoðendur verða að afla. Í upphafi var bréfið einungis staðfestingarbréf gagnvart skuldum, því ítrekað komu upp mál fyrir um 60 árum síðan eða svo, þar sem í ljós kom að efnahagsreikningar voru ekki tæmandi listi um skuldir. Ýmsu hefur verið bætt við yfirlýsinguna síðan. Hitt er til umhugsunar að fyrir liggur að dómstólar vestanhafs leggja ekkert upp úr þessu bréfi til staðfestingar á vinnu endurskoðenda; í því sambandi skiptir yfirlýsingin engu máli. Þess í stað hefur þetta bréf verið notað til að gera stjórnendum skýra grein fyrir ábyrgð sinni gagnvart gerð reikningsskila.

Um þá ábyrgð stjórnenda hefur iðulega verið deilt, einkum vegna þess að bandarísk lagafyrirmæli voru ekki nógu skýr um málið. Sá vafi var þó tekinn af með Sarbanes-Oxley lögunum fyrir nokkrum árum þar sem kveðið er á um skyldu stjórnenda til sérstakrar yfirlýsingar sem birtist sem hluti af reikningsskilunum. Í þessu sambandi má ekki gleymast að þar í landi hefur reglusmíðin á hvoru tveggja sviðinu, þ.e. um gerð reikningsskila og framkvæmd endurskoðunar, ekki verið á hendi löggjafarþingsins heldur fagmanna í einkageiranum.

Meginreglur í Evrópu eru með öðrum hætti á hvoru tveggja sviðinu; það er hið opinbera sem setur reglurnar eða a.m.k. að undirlagi þess. Það er t.d. alveg deginum ljósara samkvæmt íslenskum lögum að ábyrgðin á gerð reikningsskila hvílir hjá stjórn og framkvæmdastjórn. Undirritun staðfestingarbréfsins hefur því við þessar aðstæður minni þýðingu en ella, eins og t.d. hér á landi. Í gæðaeftirlitinu hafa þeir sem ekki hafa aflað þessa staðfestingabréfs stjórnenda fengið alvarlegar ákúrrur. Það sýnist varla vera maklegt en hitt er svo annað mál að fyrirhöfnin að afla þess er lítil og ætti því ekki að þurfa að standa í vegi fyrir ásættanlegri umsögn. Kjarni málsins er sá að formið blífur í rannsóknarvinnu eftirlitsins en efni máls er aukaatriði að því er virðist.

Þá munu einyrkjar sem sæta rannsókn fyrir vinnu sína hafa fengið alvarlegar ábendingar vegna þess að formleg skipulagning á endurskoðunarvinnunni fór ekki fram. Ekki skal um það efast að þess konar vinnubrögð eru til fyrirmyndar. Hins vegar verður að skoða nauðsyn þess að koma henni fyrir í skriflegu formi með hliðsjón af atvikum. Vanur maður þarf ekki að útbúa sérstaka áætlun um verk sín gagnvart reikningsskilum félagasamtaka sem hann þekkir til hlítar. Hann veit hvaða atriði þarfnast skoðunar og hann sér ekki ástæðu til að skrifa langan pistil um sjálfsagða hluti. Það að láta ógert að semja áætlun sýnist hins vegar vera öndvert fyrir alþjóðleg fyrirmæli, en skyldu þau nú hafa verið samin með hliðsjón af því sem nauðsynlegt er gagnvart litlum félagasamtökum, kirkjusjóðum og smárekstri sem kys að sæta endurskoðun. Varla.

Loks þykir rétt að benda á að fyrirfram prentuð eyðublöð þar sem fyllt er út í reiti með athugasemdum þess efnis að rætt hafi verið forstjórnann eða fjármálastjórnann og þeir staðfesti hinar og þessar upplýsingar í reikningsskilunum séu réttar er ekki góð „endurskoðun“, hvorki eftir gamla laginu né því nýja. Um það liggja þó fyrir upplýsingar að útfylling í slík eyðublöð hafi fleytt mönnum úr skussaflokki í gæðaflokk, þótt vinnan að öðru leyti hafi verið hin sama. Þetta vinnulag getur í vissum tilvikum verið nægilega traust, en alls ekki almennt og er þannig í engu samræmi við staðla um endurskoðunargögn. Þá er látið að því liggja að vinnuskjöl þurfi að vera í tölvutæki formi; það er mikill misskilningur á efni staðals um vinnuskjöl.

Hér skal látið staðar numið í þessari umfjöllun. Þegar allt er skoðað þá liggur fyrir að nauðsynlegt er að skera úr um lagalega stöðu alþjóðlegra staðla um endurskoðun. Hitt er líka nauðsynlegt að stétt endurskoðenda ræði hvernig rétt sé að skipa menn í það mikilvæga starf að hafa eftirlit með stéttinni og hvernig þeir eiga að starfa. Þeir sem til starfars veljast verða að vera óumdeildir og hafa bæði reynslu og þekkingu. Svo er það sjálfstætt athugunarefni hvort ekki þurfi að finna því farveg, eins og aðrar þjóðir hafa gert³, að finna leiðir til þess að lítil fyrirtæki, stofnanir og félagasamtök geti fengið skilgreint eftirlit með rekstri og fjárreiðum, þó að það sé ekki fullgild endurskoðun sem ætluð er fyrirtækjum á verðbréfaþingum.

Þegar allt ofangreint er skoðað þá þykir þeim sem hér ritar full ástæða til þess að gera hlé á umræddri eftirlitsvinnu, a.m.k. á meðan hvorki er sátt um lagalega stöðu alþjóðlegra staðla né framkvæmd eftirlitsvinnunnar. Frá sjónarhóli einyrkjanna, sem nú sæta auknu eftirliti, sýnist ennfremur eðlilegt að spurt sé hvort hrunið á fjármálamarkaði hafi ekki gefið Endurskoðendaráðinu til-efni til að beina eftirlitskröftum sínum að fyrirtækjum og einstaklingum sem unnu fyrir fjármálafyrirtækin sem illa fóru út úr þeim hamförum. Svar við þeirri spurningu væri vel þegið.

Einyrkjar í stétt endurskoðenda sem um áratugaskeið hafa sinnt íslensku viðskiptalífi vel fyrir minni rekstraraðila og félagasamtök ýmis konar eiga bággt með að skilja hvers vegna, að nýsettum lögum, áhersla sýnist lögð á eftirlit með þeim. Það eftirlit hefur meira að segja leitt til þess að Endurskoðendaráð mælti með því að félagsmaður, sem farsællega hefur unnið fyrir viðskiptavinum sína í nærrellt hálfa öld, yrði sviptur löggildingu þar sem eftir alþjóðlegum stöðlum um framkvæmd endurskoðunar var ekki farið fyrir smárekstraraðila. Það er ekki mikil mannleg reisn yfir þessari niðurstöðu. Ráðuneyti atvinnumála kom að vísu í veg fyrir það en ekki með mikið betri „lausn“ – skilaðu skírteininu, maður! Er nema von að menn spyrji: Er Albanía endurborin? Því sýnist nefnilega þannig farið að hinar stóru og alþjóðlegu stofur með stuðningi Félags endurskoðenda (FLE) sæta engri eða lítilli skoðun eftirlitsaðilans, rétt eins og engin tilefni hafi gefist. Þannig blasir málið við einyrkjanum í stéttinni og er þá ekki að vonum að menn mótmæli aðförinni.

En það er ekki aðeins undiröldur um störf og stétt endurskoðenda hér á landi heldur fer stóri heimurinn ekki varhluta af þeim. Það má m.a. marka af orðum Howard Davies, fyrrum forstjóra Fjármálaeftirlitsins (FSA) í Bretlandi og núverandi rektors London School of Economics (LSE) í London, eins og þau birtast í bók hans „The Financial Crisis: Who is to blame?“ og eru tekin úr kafla um endurskoðendur (e. Tunnel Vision: The Auditors) (undirstrikun greinarhöfundar):

„Overall, the somewhat depressing conclusion, from the perspective of the audit profession itself, is that audit firms did not perform a useful role in highlighting the emergence of lifethreatening risks in financial firms, but that most analysts and commentators think they are unlikely ever to do so, and that the weight that can be placed on audit opinions is not great.

The link between an unqualified audit opinion and corporate financial health is highly tenuous, at best. The conclusion reached by Sikka⁴ is that the current financial crisis is an opportunity to consider alternative institutional arrangements for auditing. Alternative models need not directly involve accounting firms and audits of banks could be conducted by statutory regulators. This would also improve banking regulators' knowledge of banks. That is not an encouraging prognosis for the accounting profession“.

Þessi umsögn um gagnsemi stéttarinnar erlendis er allrar athygli verð sem og tillögur um nýskipan eftirlits með fjármálafyrirtækjum þar sem endurskoðendum er hlíft við frekari vinnu. Það er kannski langt seilst en má kannski líka túlka innlend skrif á sama hátt. Nýlega skilaði áliti þriggja manna nefnd um skipan mála á fjármálamarkaði á Íslandi. Í skýrslu sem ber heitið „*Framework for Financial Stability in Iceland*“⁵ er m.a. fjallað um hvað megi verða til úrbóta til að styrkja eftirlit á fjármálamarkaði. Þar er einkum fjallað um opinberar aðgerðir en nær ekkert um stétt endurskoðenda. Það skyldi þó ekki vera að í þeirri þögn felist viðhorf til gagnsemis af störfum stéttarinnar. Eru menn í félagi endurskoðenda virkilega enn þeirrar skoðunar að engin tilefni hafi gefist til naflaskoðunar á vinnubrögðum stéttarinnar⁶?

Stefán Svavarsson

3. Um þetta efni var t.d. mikið fjallað í Bandaríkjunum á áttunda áratug síðustu aldar og merkja má af grein sem birtist í tímariti endurskoðenda (Journal of Accountancy) þar í landi 1978 og bar heitið „Unaudited, but ok“ (óendurskoðað, en samt í lagi). Hér skal ennfremur vísað til staðla um samantektarvinnu (e. compilation) og vinnu sem er kennd við að yfirfara (e. review) sem til skoðunar mætti koma. Meðal ýmissa þjóða í Evrópu hefur málið komið á ný til umræðu; þar eru nefnilega líka starfrækt lítil og miðlungi stór fyrirtæki (e. small and medium sized enterprises).

4. Prem Sikka, prófessor við Essex háskólann í Bretlandi. Hann skrifaði greinina „Financial Crisis and the Silence of Auditors“ í tímaritið Accounting, Organizations and Society (2009, vol. 34) og í hana vitnar Davies.

5. Höfundar að skýrslunni eru Gavin Bingham, Jón Sigurðsson og Kaarlo Jannari.

6. Í skýrslunni *Framtíðarskipan fjármálakerfisins* (mars 2012) eru slæg vinnubrögð endurskoðenda gerð að einum af orsakavöldum að þeim ógöngum sem fjármálakerfið rataði í, en sú umsögn er reist á erlendra skýrslu sem kennd er við Larosiere.

